

ZARYS HISTORII I DZIAŁANIA UNIwersYTETU TRZECIEGO WIEKU W POZNANIU

Idea Uniwersytetów Trzeciego Wieku zrodziła się we Francji. Zapoczątkowała ją inicjatywa Pierre'a Wellasa – przekonano, że proces starzenia się można złagodzić poprzez aktywność intelektualną i fizyczną osób starszych.

W roku 1973 zaproponował on seniorom wykłady i zajęcia seminaryjne z różnych dziedzin wiedzy oraz ćwiczenia fizyczne. W Polsce pierwszy Uniwersytet Trzeciego Wieku założyła w Warszawie w 1975 r. prof. Halina Szwarc.

Do dzisiaj działa w naszym kraju 19 Uniwersytetów dla seniorów.

Projekt zorganizowania w Poznaniu Uniwersytetu Trzeciego Wieku został wysunięty przez Wojewódzki Ośrodek Opiekuna Społecznego, będący komórką organizacyjną Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w Poznaniu.

Realizacji tego projektu podjęła się, z dużą inwencją, zapałem i doskonałym efektem, młoda absolwentka Poznańskiej Szkoły Pracowników Socjalnych, pani Lidia Wrocińska-Sławska. Przez cały okres istnienia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu pełni ona niezwykle aktywnie funkcję Wiceprezesa UTW, będąc równocześnie Dyrektorem Wojewódzkiego Zespołu Pomocy Społecznej w Poznaniu w latach 1989 do 1998.

Pełną aprobatę dla powyższej inicjatywy uzyskano ze strony Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu oraz ówczesnej Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych i Wojewódzkiego Zarządu Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej. Jednocześnie instytucje te wyraziły gotowość pokrywania kosztów związanych z działalnością Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Przygotowania związane z uruchomieniem „Uniwersytetu” ujawniły konieczność współpracy z uczelniami wyższymi, placówkami służby zdrowia i instytucjami społecznymi. Wojewódzki Szpital Zespołowy udostępnił salę wykładową Wojewódzkich Przychodni Specjalistycznych, zlokalizowanych w centrum miasta. Salę gimnastyczną nieodpłatnie udostępniła Wielkopolska Fabryka „Wiepofama”, a stronę administracyjną „Uniwersytetu” powierzono Oddziałowi Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej w Poznaniu.

W dniu 17 grudnia 1979 r. odbyła się pierwsza inauguracja roku akademickiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu w obecności władz miasta i województwa poznańskiego. Uniwersytet ten należał do Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej – Oddział w Poznaniu, którego ówczesnym Prezesem był już dzisiaj nieżyjący mgr Jan Jesse. Założenia programowe były podobne, jak pierwszych Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce:

- włączenie osób starszych w system kształcenia permanentnego,
- wypracowanie praktycznych metod gerontologicznej profilaktyki zarówno medycznej, jak i socjalnej,
- obserwacja zmian w psycho-socjalnych i zdrowotnych problemach osób starszych,
- prowadzenie badań naukowych w odniesieniu do słuchaczy i z ich pomocą.

Jako naczelny cel uznano zachowanie w jak najlepszej kondycji zdolności fizycznych i psychicznych człowieka starszego.

Program zajęć pierwszego roku akademickiego obejmował:

- wykład (raz w tygodniu),
- zajęcia sekcji gimnastycznej (2 razy w tygodniu),
- zajęcia języków obcych – języka francuskiego, angielskiego, niemieckiego (raz w tygodniu).

Na zajęcia w pierwszym roku działalności uczęszczało 199 osób. Organizacja zajęć, programy, miejsca spotkań i liczba uczestników w latach następnych ulegały stalemu poszerzaniu i modyfikacji, uwzględniającej zainteresowania słuchaczy i możliwości tworzenia nowych form działalności.

Pomocy merytorycznej w organizacji zajęć dla seniorów udzielały od początku uczelnie wyższe miasta Poznania.

Pomoc finansową niezbędną na pokrycie kosztów związanych z działalnością „Uniwersytetu” w całości od 1988 r., przekazywał Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.

Rok Akademicki 1988/1989 realizowany był przy współudziale środków finansowych otrzymanych od Wojewody Poznańskiego i Zarządu Głównego Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej, jak również dochodów uzyskanych z prac członków Oddziału TWWP w Poznaniu.

Od roku akademickiego 1989/90 utrzymanie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu spoczywa głównie na słuchaczach, którzy w każdym kolejnym roku akademickim ustalają w ramach głosowania wartość składki rocznej, odrębnej za udział w wykładach i zajęciach sekcji zainteresowań. Pomoc sponsorów jest okazjonalna i zasila jedynie fundusze własne.

Rokiem przełomowym dla Uniwersytetu Trzeciego Wieku był rok 1991, kiedy najaktywniejsi słuchacze podjęli się próby usamodzielnienia UTW i po opracowaniu statutu w dniu 10.09.1991 r. na zebraniu założycielskim powstała decyzja o powołaniu Towarzystwa „Uniwersytetu Trzeciego Wieku” w Poznaniu. W dniu 4 listopada 1991 r. pod nr ST 410 zarejestrowano w Sądzie Rejonowym w Poznaniu nasze Towarzystwo z siedzibą przy ul. Długosza 18a w Poznaniu.

Pierwsze walne zebranie zgromadziło w dniu 27.02.1991 r. 212 osób, na którym m.in. nadano 25 osobom zasłużonym w działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku, godność członka honorowego, wybrano 20 osobowy Zarząd, 5 osobową Komisję Rewizyjną i 5 osobowy Sąd Koleżeński.

Prezesem nowo powstałego Towarzystwa Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu, po złożeniu funkcji przez prof. dr. hab. Jana Hasika – Prezesa Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej (dotychczasowo prowadzącej działalność UTW), został wybrany prof. dr hab. Andrzej Kostrzewski, jeden z Prorektorów Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, który podczas swej kadencji nawiązał współpracę z naszym Uniwersytetem. Członkowie Zarządu to słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku, pracownicy naukowcy wyższych uczelni oraz praktycy, podobnie jak wybrani przedstawiciele Prezydium.

We wrześniu 1992 r. powołano Radę Programową Uniwersytetu Trzeciego Wieku składającą się głównie z przedstawicieli uczelni wyższych, takich jak: Akademia Medyczna, Rolnicza, Muzyczna, Wychowania Fizycznego i Uniwersytetu im. A. Mickiewicza. Pracownicy naukowcy tychże uczelni, w oparciu o zebrane informacje z ankiet wypełnionych przez słuchaczy, proponują programy wykładów na kolejny rok akademicki.

W dniu 28 stycznia 1994 r. został podpisany ważny dokument „Porozumienia dotyczącego działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu”, sygnowany przez Rektorów wszystkich uczelni wyższych, a także przez Wojewodę i Prezydenta Miasta.

W roku 1996 Radę Programową przekształcono w Radę Programowo-Konsultacyjną, która oprócz ustalania programu wykładów ma kształtować strategię działań Uniwersytetu Trzeciego Wieku i sposób ich realizacji przy współpracy z uczelniami wyższymi. Skład Rady powiększono o pracowników naukowych spośród członków honorowych UTW.

Effektem wszystkich przedstawionych powyżej wysiłków jest zarówno odpowiedni poziom i różnorodność zajęć proponowanych seniorom jak i ciągły wzrost zainteresowania działalnością Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu.

W okresie lat 1994 - 1998 nastąpił dwukrotny wzrost ilości słuchaczy, osiągając liczbę 723 osób, a w ciągu dwudziestoletniej historii w zajęciach tego Uniwersytetu uczestniczyło ponad 2000 osób.

Wśród słuchaczy UTW występuje rotacja i zarazem powroty do naszej „uczelni” nawet po kilku latach przerwy. Dziewięciu spośród obecnych „studentów” legitymuje się dwudziestoletnim stażem, około 27% – wieloletnim, przy ciągłym napływie osób nowych.

Zatem program zajęć musi być atrakcyjny zarówno dla jednych, jak i dla drugich. Wymaga to od organizatorów ustawicznego poszukiwania nowych ciekawych tematów, prelegentów i być może w tym też tkwi przyczyna, że Uniwersytet Trzeciego Wieku w Poznaniu zachowuje tyle świeżości i młodości.

Do uczestnictwa w zajęciach upoważnieni są emeryci i renciści (bez względu na poziom wykształcenia), po nabyciu praw członkowskich.

Analiza struktury przynależności wykazuje zdecydowaną przewagę, kobiet (86,5%), jakkolwiek dostrzegalny jest powolny ale systematyczny wzrost ilości mężczyzn.

Odnosnie wieku słuchaczy 36,7% stanowią osoby do 64 lat, 50,7% – od 65 lat do 74 lat, 3,7% – 80 i więcej lat. Najmłodszy słuchacz UTW ma obecnie 49 lat, a najstarszy 96.

Ocena poziomu wykształcenia słuchaczy wykazuje największy udział osób ze średnim wykształceniem, ciągły wzrost ilości osób z wykształceniem wyższym (od 34% do 48%), przy równoczesnym spadku ilości osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym (od 18,5% do 6%).

Zajęcia Uniwersytetu Trzeciego Wieku trwają, podobnie jak w wyższych uczelniach, od października do czerwca, a ponadto w okresie letnim prowadzone są grupowe zajęcia rekreacyjne.

Podstawową formę dydaktyczno-edukacyjną stanowią cotygodniowe wykłady, adresowane do ogółu słuchaczy UTW, a wygłaszane przez przedstawicieli świata nauki takich specjalności jak: psychologia, medycyna, polityka społeczna, technika, historia, ekonomika, kulturoznawstwo, turystyka itp. Wykładowcami są naukowcy wywodzący się z wszystkich uczelni n/miasta i PAN-u, a także wybitni praktycy z różnych instytucji. Tematykę wykładów ustala Rada Programowo-Konsultacyjna, z uwzględnieniem życzeń słuchaczy. Po każdym wykładzie odbywa się dyskusja ze słuchaczami, niejednokrotnie długotrwała i burzliwa, co świadczy o prawdziwym zaangażowaniu audytorium.

W ankietach wypełnianych corocznie przez członków UTW wymieniane są nazwiska najbardziej lubianych wykładowców. Ich lista jest długa, a do najczęściej wymienianych nazwisk należą: prof. Kazimierz Obuchowski, prof. Wanda Staniewska-Zątek, prof. Jan Gawęcki, prof. Jacek Łuczak, prof. Cezary Ramlau, mgr Maria Wikarjak, prof. Walentyna Deja, dr Marek Rezler, mgr Piotr Ognik, prof. Antoni Iskra, prof. Jerzy Nowak, dr Maria Beisert i wielu innych.

Ciągły wzrost ilości członków UTW skłania Zarząd do poszukiwania odpowiednich sal wykładowych. Wielkość audytorium podczas wykładów wzrosła od początkowego stanu ok. 50 osób do ok. 300 osób w roku bieżącym. Nieodzowną dla nas jest w tym przypadku pomoc uczelni wyższych. W ciągu minionych lat korzystaliśmy z sal wykładowych użyczanych nam przez Politechnikę Poznańską, Akademię Ekonomiczną oraz w największym zakresie – przez Uniwersytet im. A. Mickiewicza – w *Collegium Historicum* i *Collegium Minus*.

Od dwóch lat, wszystkie wykłady Uniwersytetu Trzeciego Wieku odbywają się w soboty o godz. 9⁰⁰ w sali XVII *Collegium Minus*.

Obok stałych cotygodniowych wykładów, drugą formą działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu stanowią zajęcia o charakterze seminaryjnym sekcji naukowych, kulturalnych i fizyczno-ruchowych. W tym zakresie nastąpił największy rozwój na przestrzeni 20-letniej historii UTW.

W okresie początkowym działały 4 sekcje, a obecnie jest 12 sekcji realizujących zajęcia dla 36-ciu grup słuchaczy, pod kierunkiem instruktorów będących profesjonalistami w poszczególnych dziedzinach.

Wymieni tu należy: Sekcję Historii i Sztuki, Lektoraty języka Angielskiego, Francuskiego i Niemieckiego (dla trzech poziomów zaawansowania), Sekcję Radiestezji i Bioenergoterapii, Sekcję Plastyczną, Literacką, Turystyczną, Muzyczną, Pływania i Gimnastyki. Każda z sekcji ma własną, bogatą historię rozwoju. W tym miejscu nie ma możliwości przytoczenia wszystkich. Można tylko nadmienić, że do najbardziej dynamicznie rozwijających się należą:

- Sekcja Gimnastyki skupiająca aktualnie 203 uczestników,
- Sekcja Historii Sztuki skupiająca aktualnie 112 uczestników,
- Sekcje lektoratów językowych – łącznie 192 uczestników.

Dobitnego podkreślenia wymaga stwierdzenie, że działalność tak licznych Sekcji UTW możliwa jest głównie dzięki sponsoratowi rzeczowemu szeregu instytucji, a także osób, w postaci sal pomieszczeń i basenów niezbędnych dla realizacji zajęć, udostępnianych nam nieodpłatnie.

Wyrażając głęboką wdzięczność dla naszych stałych sponsorów, chcemy wyszczególnić udostępniane nam obiekty, do których należą:

- Sala Konferencyjna oraz Biblioteka Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej przy ul. Słowackiego, dla cotygodniowych zajęć 5-ciu różnych Sekcji, a także dla realizacji koncertów Chóru UTW, jak również w przypadkach awaryjnych – dla realizacji wykładów i Walnego Zebrania Członków,
- Muzeum Narodowe – dla realizacji zajęć Sekcji Historii Sztuki,
- Lektoraty językowe odbywały się w salach Politechniki Poznańskiej przy ul. Pl. Curie-Skłodowskiej, a obecnie w Domu Bretanii, w Domu Dziennego Pobytu (Ośrodka Pomocy Społecznej) przy ul. Wielkiej oraz w Klubie P.P. Nowaków przy ul. Woźnej, a także w Sali Bibliotecznej Przychodni Specjalistycznej,
- Zajęcia Sekcji Plastycznej mają miejsce również w Klubie P.P. Nowaków, a ponadto w domu p. Wandy Katlickiej, przy ul. Botanicznej,
- Akademia Wychowania Fizycznego przy ul. Królowej Jadwigi umożliwia nam gimnastykę rehabilitacyjną w basenie dla łącznej liczby 28 osób,
- Wyższa Szkoła Oficerska umożliwia zajęcia Sekcji Pływania w basenie przy ul. Bukowskiej, a od tego roku także w basenie przy ul. Wojska Polskiego,

- Zakład Rehabilitacji Przemysłowej, na terenie Kliniki Ortopedycznej przy ul. 28 Czerwca 56, udostępnił salę dla Sekcji Gimnastycznej, w wymiarze 7,5 h tygodniowo, co umożliwiła ćwiczenia 180 osób,
- Dom Pomocy Społecznej przy ul. Konarskiego udostępnił dwie salki gimnastyczne dla 24 osób.

Powyższą liczbę sponsorowanych obiektów, użyczanych dla potrzeb działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu, należy uzupełnić o następujące pozycje:

- Aula Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza użyczana na uroczyste inauguracje roku akademickiego UTW,
- Sala XVII Wydziału Prawa, w *Collegium Minus* UAM, udostępniana na cotygodniowe wykłady dla słuchaczy UTW,
- Sala nr 5 w *Collegium Minus* UAM użyczana dla celów organizacyjnych UTW w soboty „wykładowe”,
- Sala „238” w Urzędzie Wojewódzkim, przy Al. Niepodległości udostępniana na wszystkie zebrania Zarządu UTW – do końca ubiegłego roku,
- Gabinet prof. Kostrzewskiego w Instytucie Czwartorzędu UAM, udostępniony na wszystkie zebrania Prezydium UTW oraz Rady Programowo-Konsultacyjnej.

Bardzo gorąco dziękujemy wszystkim naszym dobroczyńcom. Bez ich ofiarności nasz Uniwersytet nie mógłby egzystować, przy tak bogatej ofercie programowej, jaka jest dostępna dla naszych słuchaczy.

W uzupełnieniu informacji o różnorodności form działania UTW w Poznaniu należy wspomnieć o grupie Duszpasterstwa Akademickiego Seniorów uczestniczącej w spotkaniach modlitewno-dyskusyjnych w Kościele OO. Dominikanów – raz w miesiącu.

Poza tym od roku 1995 zapoczątkowano tworzenie Kół Zainteresowań adresowanych do słuchaczy, którzy chcą – w samodzielnie kształtowanych grupach – rozwijać swoje hobby.

Aktualnie w ramach UTW działa: Koło Ogrodnicze, Rowerowe, Brydzowe, Szachowe, Kręglarskie i Obieżyświatów.

Jest to forma wzorowana na doświadczeniach angielskich, inspirowana aktywnością społeczną seniorów oraz ich udział w poszukiwaniu pomieszczeń i ustalaniu programu spotkań.

Bogata jest również oferta UTW z zakresu rozrywki, kultury i rekreacji. Obejmuje ono wycieczki autokarowe organizowane średnio raz w miesiącu, głównie na terenie kraju, ale bywają też zagraniczne.

Korzystając z dobrej współpracy z Wojewódzkimi Zespołami Pomocy Społecznej organizowano corocznie dla słuchaczy UTW turnusy wczasowe w Domach Pomocy Społecznej w Stegnie oraz w Chojnie. Ponadto nasi seniorzy od kilku lat uczestniczą w turnusach rehabilitacyjnych dla inwalidów np. w Ciechocinku, Muszynie, i innych miejscowościach.

Zajęcia rekreacyjne są szczególnie intensywne w okresie letniej przerwy wakacyjnej, a obejmują spacer turystyczne i imprezy sportowe, itp.

Oprócz tego organizowane są spotkania okolicznościowe związane z uroczystą inauguracją i zakończeniem roku akademickiego, spotkanie „opłatkowe”, „andrzejkowe”, koncerty z udziałem chóru UTW, podwieczorki taneczne, itp.

Wśród naszych członków rozprowadzane są ulgowe bilety do teatrów i na koncerty.

W strukturze UTW istnieje także Zespół Samopomocy Koleżeńskej zajmujący się problemami kryzysowymi osób samotnych i chorych, organizujący dla nich spotkania, spacer, wspólne czytanie, a w razie potrzeby pomoc profesjonalną.

Od początku bieżącego roku akademickiego, w wyniku intensywnych starań, Uniwersytet nasz dysponuje nową, samodzielną siedzibą biura przy ul. Działuńskich 3, co pozwoliło m.in. na zorganizowanie konsultacji prawnych i psychologicznych dla członków UTW.

Na szczególną uwagę zasługują pierwsze z nich, realizowane społecznie przez studentów V roku Prawa, zrzeszonych w Kole Naukowym Studentów Prawa.

Współpraca z młodzieżą jest dla nas wyjątkowo cenna, gdyż prowadzi do uwrażliwienia jej na problemy osób starszych, a pośrednio do upowszechnienia profilaktyki gerontologicznej. Jest to jedno z ważniejszych zadań statutowych naszego Uniwersytetu.

Popularyzacja profilaktyki gerontologicznej jest realizowana zarówno w odniesieniu do słuchaczy naszego Uniwersytetu, jak i do środowiska zewnętrznego – poprzez:

- uwzględnianie tematyki gerontologicznej w cotygodniowych wykładach,

- udział słuchaczy UTW w konferencjach naukowych Poznańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego,
 - przeprowadzanie naukowych badań lekarskich i socjologicznych dotyczących osób starszych wśród członków UTW, a także praktyk studenckich podczas zajęć UTW,
 - wykłady członków Zarządu dla studentów Studium Pracy Socjalnej Instytutu Socjologii UAM na temat działalności UTW,
 - popularyzującą aktywnego trybu życia seniorów w prasie, radiu i telewizji wraz z informacją o ważniejszych wydarzeniach z życia UTW,
 - wydruk cyklicznej publikacji własnej „ARS SENESCENDI” oraz biuletynu i folderu UTW.
- Nadmienić również trzeba o współpracy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu z pokrewnymi organizacjami w kraju i zagranicą, a także o udzielaniu porad i przekazywaniu własnych doświadczeń organizacjom nowo-tworzonym.

Działalność naszego Uniwersytetu jest pozytywnie postrzegana i budzi zainteresowania w otaczającym nas środowisku.

W roku 1996 Uniwersytet Trzeciego Wieku w Poznaniu otrzymał nagrodę Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej za wybitne osiągnięcia w dziedzinie pomocy społecznej.

Pozyskiwaliśmy ponadto dotacje od władz wojewódzkich i miejskich na realizację określonych zadań, jak np. remont i wyposażenie nowej siedziby.

Podkreślenia wymaga wyjaśnienie, że całość prac organizacyjnych na rzecz UTW wykonywana jest społecznie. Wszystkie funkcje w Zarządzie, Prezydium i Radzie Programowo-Konsultacyjnej sprawowane są bezpłatnie. Jedynie czterem osobom, wykonującym prace administracyjne przysługuje skromne wynagrodzenie za pracę w niepełnym wymiarze godzin.

W podsumowaniu podanych faktów z XX-letniej historii Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu wydaje się uzasadnionym wniosek, że jest to organizacja odznaczająca się dynamicznym rozwojem i odgrywająca ważną społecznie rolę przez stymulowanie rozwoju osobowego i aktywnego stylu życia seniorów.

*Praca zbiorowa pod redakcją
Ireny Laskowskiej*